

DE SCHAKEL

Kwartaaluitgave van de Stichting Genootschap Engelandvaarders

"GIJ ZIJT DE SCHAKEL TUSSEN HEN, DIE THUIS BLEVEN, EN MIJ"

KONINGIN WILHELMINA

STICHTING GENOOTSCHAP ENGELANDVAARDERS

BESCHERMHEER ZIJNE KONINKLIJKE HOOGHEID PRINS BERNHARD DER NEDERLANDEN

Kwartaaluitgave van de Stichting Genootschap Engelandvaarders
Juli 1998 - 19e Jaargang, nr. 78

BESTUUR:

Ere-Voorzitter F.Th. Dijkmeester	St. Andriesstraat 77	3811 HT Amersfoort	033 - 472 69 57
Voorzitter R.W. Hemmes	Thorbeckelaan 74	2564 BS Den Haag	Telefoon en fax 070 - 368 35 66
Secretaris Mevr. M.E.F. Borel Rinkes	Cees Laseurlaan 279	2597 GG Den Haag	Telefoon en fax 070 - 324 04 47
Penningmeester Fred M. Beukers	Vredehofweg 56	3062 ES Rotterdam	010 - 452 79 29

LEDEN:

R.A. Grisnigt	Canadalaan 25	4631 NT Hoogerheide	0164 - 61 34 15
Ch.H. Bartelings	Thomas Jeffersonlaan 58	2285 BB Rijswijk	070 - 394 14 67
R.M. ten Broek	Burg. de Villeneuve-singel 30	3055 AP Rotterdam	010 - 422 39 14
J.A. Bakker, Evenementencommissie	Zeekant 92g	2586 JB Den Haag	Telefoon en fax 070 - 354 02 45
J. de Mos, Evenementencommissie	Marjorystraat 25	3151 SK Hoek v. Holland	0174 - 38 21 83

REDACTIE

H.J.M. Brinkman	Jacob Mulderweg 26	2597 BS Den Haag	070 - 354 31 73
-----------------	--------------------	------------------	-----------------

Redactie commissie

H.J.M. Brinkman, Ch.H. Bartelings, F.M. Beukers, M.E.F. Borel Rinkes

Stichting Genootschap Engelandvaarders:

Postbank: 35 95 00
Bank : 54.55.46.826
ABN-AMRO bank - Rotterdam

Het volgende nummer verschijnt in oktober 1998.
Gaarne hiervoor bestemde copy inzenden vóór 1 september 1998.

ISSN 1382-8207

In de maand mei hebben velen van ons bij Nationale- en Regionale herdenkingen ons Genootschap vertegenwoordigd. Ongetwijfeld hebben allen tijdens de herdenkingen hen herdacht, die niet meer in ons midden zijn. Je realiseert je dan, hoeveel er ook dit jaar weer van ons heen gingen en dat ons Genootschap over een aantal jaren geen leden meer heeft.

Door de uitgifte van het boek van Jan Bruin en de gesponsorde tocht met een motorvlet naar Engeland van Hans Weeber is er veel aandacht in de media gegeven aan hen die tijdens de oorlog over de Noordzee uit bezet gebied naar Engeland gingen. Die tocht met een motorvlet was voorzien van alle denkbare comfort en met begeleiding door de Koninklijke Marine en het K.N.M.I.

Terecht was er bij die media veel respect voor hen die het destijds wel in hun bootje haalden. Maar de Engelandvaarders van toen hadden aanzienlijk minder hulpmiddelen en doorgaans waren de omstandigheden slechter dan bij de tocht die zoveel aandacht kreeg. Dat kwam in de berichtgeving van nu minder uit de verf. Ik denk dat vooral de leden van ons Genootschap zich realiseerden dat velen bij hun poging Engeland te bereiken juist door die andere omstandigheden zijn omgekomen.

Maar het was goed dat er aandacht werd geschonken aan het feit dat tijdens de oorlog mensen uit Nederland naar Engeland gingen om van daaruit de strijd tegen de bezetters voort te zetten. Dat werd nog eens herhaald toen het eerste weekend van mei een driemaster naar Engeland heen en weer voer met vele leden van ons Genootschap aan boord. Deze trip was georganiseerd door de kinderen van het lid van ons Genootschap Eigeman, die hun vader, die zijn tocht in de oorlog niet kon volbrengen, daarmee de verrassing van zijn leven bezorgden.

Velen zullen elkaar weer ontmoeten op de dag van het verzet in Ermelo op zaterdag 29 augustus, bij de herdenkingsplechtigheid in Delft op maandag 31 augustus of op onze reünie op de Vliegbasis Gilze Rijen op woensdag 23 september. Ik kijk naar U uit. Tot dan.

Rudi Hemmes

Het is dan weer zover. De Schakel met zijn verhalen en mededelingen is weer bij u thuis verschenen. Echter, nog steeds krijgt de redactie wetenswaardige artikelen toegestuurd die met de hand geschreven zijn. Uw redakteur zou u graag willen vragen uw verhalen en artikelen op zijn minst uit te tikken zodat alles leesbaar is. Als het enigszins kan, liefst op diskette in Winword of anderszins. Het maakt het gemakkelijker voor uw redakteur.

Onze reünie is dit jaar wederom in Gilze-Rijen. Hopelijk verloopt alles voo-spoedig. Vergeet niet het deelnameformulier in te zenden aan onze secretaris. Het maakt het voor de mensen die de reünie organiseren gemakkelijker.

Verder wil ik allen bedanken die mij hebben geschreven. Het is goed te weten dat er veel Engelandvaarders zijn die mij nog kennen. Vooral de brieven van buiten Nederland waren gezellig om te lezen. Ik zal u nog persoonlijk bedan-ken voor uw aanmoedigende epistels.

Er zijn nog een aantal artikelen die nog zullen verschijnen, o.a. een commen-taar op een andere versie van het England Spiel die weer het licht ziet. Er zijn nog steeds mensen die een sinistere achtergrond zeggen te hebben ontdekt. Verder zal er ook aandacht worden besteed aan een in Australië verschenen boek "Allies in a Bind" dat in het verleden reeds in de Schakel is vermeld. Het boek geschreven door Professor Jack Ford van de Universiteit van Queensland geeft een inzicht in de moeilijke verhoudingen van Australië met de Nederlands-Indische autoriteiten van 1942 tot 1946, maar het geeft ook een goed overzicht van het vele dat door de NEFIS, de Nederlands-Indische inlichtingendienst en hun medewerkers, waaronder ook Engelandvaarders, is gedaan. Het maakt ook melding van het grote aandeel van Nederland in de strijd tegen Japan, iets wat vaak door de geallieerden is dood gezwezen. Het boek is in eigen beheer uitgegeven door de Netherlands Ex-Servicemen en Women's Association, Queensland Branch in Brisbane, die door de uitgave van het boek te bekostigen hun bewondering willen uiten voor het vele dat door de Nederlands-Indische strijdkrachten en burgers is gedaan in die periode en daardoor meer bekendheid te geven aan alles dat in die jaren is gepresteerd in dat deel van de wereld.

Henk Brinkman

NORBERT BUCHSBAUM
1925 - 1998

Een goed vriend is heengegaan

Norbert, lid van ons Genootschap, heeft het in 1942 wel geprobeerd maar heeft Engeland niet gehaald. Zijn ouders waren na de Eerste Wereldoorlog vanuit Polen naar Nederland vertrokken om hier een nieuw bestaan op te bouwen. Zij vonden hier de vrijheid en de tolerantie hun joods zijn te beleven. Norbert werd in 1925 in Scheveningen geboren en groeide op als een typische Haagse jongen.

In 1937 werd Norbert toegelaten tot het Nederlands Lyceum in de Willemstraat en o.a. door John Flemer en mij getraind en ingewijd in het spel van de bat en de bal voor N.L.C.C., onze Nederlands Lyceum Cricket Club. Ik heb nog nooit iemand ontmoet die zo trots op zijn school en zijn club is geweest als Norbert. Later zijn de feiten bekend geworden waardoor deze school van zich heeft doen spreken gedurende de Tweede Wereldoorlog.

Naast onze eerste geheim agent Lodo van Hamel, leverde het Nederlands Lyceum onder zijn oud-leerlingen niet alleen vier Ridder M.W.O op maar ook een groot aantal wapenbroeders aan de Marine en de Lucht- en Landmacht, waaronder vele Engelandvaarders en verzetsstrijders. Een 40-tal hebben bij hun inzet het hoogste offer gebracht of zijn door de nazi's omgebracht.

Norbert, de kleine Buchsbaum die in 1941 door de nazi's uit zijn geliefde school werd verwijderd omdat hij een Joodse Nederlander was, wilde de voetstappen van de oudejaars studenten volgen. Op weg naar de vrijheid met als eerste stop Perpignan te bereiken werd hij in 1942 bij de Nederlands Belgische grens opgepakt en overgeleverd aan de Duitsers.

Hij overleefde Haaren, Westerbork, Birkenau en Auschwitz en wist vlak voor het einde van de oorlog te ontsnappen en keerde via Polen en Rusland terug naar Den Haag. Norbert overleefde als enige van zijn familie de Tweede Wereldoorlog.

Na zijn terugkeer ontwikkelde hij zich als een bijzonder goede fotograaf, richtte in Den Haag de grafische uitgeverij 'Arta Vereniging van Kunstvrienden' op en publiceerde enige Engelstalige dichtbundels en fotografieboeken. Zijn belevenissen beschreef hij in zijn boek: "Fotograaf zonder camera." Hij vestigde zich met zijn vrouw Jacqueline in St. Jean Cap Ferrat in Frankrijk. Elke zomer keerde Norbert terug naar Den Haag waar wij elkaar geregeld ontmoetten in het Park Hotel in de Molenstraat of in de Posthoorn. Ondanks zijn slopende ziekte bleef hij altijd vol goede moed en was hij steeds

bezig met zijn fotografische tentoonstellingen in Nederland en Europa. Wij telefoneerden elkaar geregeld. Hij vanuit Frankrijk en ik vanuit Amerika. Zijn interessant en gezellig commentaar richtte zich op de dingen van de dag, zoals literatuur, films en niet te vergeten de testmatches op Lords en de Oval. Nooit klachten. Twee dagen voor zijn dood kon hij bijna niet meer praten zijn laatste woorden: Dank je. Zijn vrienden zoals Mees en Lon Verstijnen en John Flemer en ik danken hem voor zijn voorbeeld. Hij was iemand, die ondanks grote tegenslagen toch bleef doorwerken ook als alles verloren scheen.

Wij wensen Jacqueline, die Norbert tot het einde heeft bijgestaan, sterkte toe.

Hans Hoets

De Haagsche Courant van 20 april herdacht Norbert Buchsbaum in de kunst-rubriek onder de titel 'Norbert Buchsbaum 1925 - 1998, Een rijk Leven vol Taal en Beeld.' Frits Boel, directeur van het Nederlands Foto Archief beschreef hem als een van de weinige amateurfotografen die nationaal en internationaal erkenning heeft gekregen vanuit de museumwereld.

DE MEI HERDENKINGEN

Verslag van de 4 mei herdenking bij het monument ter nagedachtenis van de slachtoffers van het "Engandspiel" aan de Hogeweg in Den Haag door Fred Beukers.

Twee piepjonge marechaussées (m/v) werden vlak voordat zij in gala-uniform aan beide zijden van het monument hun plaatsen innamen nog even geïnstrueerd hoe de klewang tijdens de plechtigheid te houden. Dit terwijl de aankomende belangstellenden zich in een wijde boog rondom het monument opstelden. Ruim honderd nabestaanden, en vrienden, waaronder een delegatie van vier oud vliegers van de RAF en leerlingen van het VCL namen aan de plechtigheid deel.

Een hoornblazer van het Korps Marechaussee bracht om 15.00 uur het signaal 'taptoe', waarna de aanwezigen begeleid door de klanken van de trompet duidelijk de twee coupletten van het Wilhelmus zongen. Een lange stilte volgde waarna de kransen en bloemen waaronder de traditionele Engelse Poppy-wreaths van de RAF aan de voet van het monument werden neergelegd, Namens ons Genootschap legden Mees Borel Rinkes en Charles Bartelings een bloemenhulde. Zoals ieder jaar een indrukwekkende, sobere en korte plechtigheid waarbij de herinneringen aan hen die wij nu wederom herdenken door vele voor de geest werden gehaald.

Het kopje koffie in een van de zalen van het (voorheen) Promenade Hotel, nu Crown Plaza Holiday Inn maakte na afloop vele tongen los bij het ophalen van de herinneringen van meer dan 50 jaren geleden.

De plechtigheid op de Dam in Amsterdam

Zoals voorgaande jaren was het opnieuw een indrukwekkende plechtigheid die bij velen herinneringen oproep. H.M., de Koningin en Z.K.H. Prins Claus gingen voor bij de kranslegging bij het gerestaureerde monument.

Ook op andere plaatsen in Nederland vonden herdenkingen plaats, o.a. de plechtigheid bij het monument op de Waalsdorper vlakte. Opvallend was hier het grote aantal jongeren dat dit jaar deelnam aan de sobere plechtigheid.

Bij de herdenking in Nieuwspoort was juist de afwezigheid van jongeren typerend.

Het 5 mei defilé in Wageningen

Onder de banier van het samenwerkend verzet maar ook onder de vaandels van andere groepen defileerde deze keer evenals vorige jaren een aantal Engelandvaarders. Het defilé was indrukwekkend en er was een hartverwarmend applaus van de toeschouwers voor allen die er aan deelnamen. Onze Engelandvaarders werden ook luid toegejuicht toen zij met hun indrukwekkend vaandel voor de Prins defileerden. Het was duidelijk dat Z.K.H. Prins Bernard ook dit jaar genoot van het defilé.

Herdenking Mill Hill in Engeland

Engelandvaarder F.J. Jacobs zond ons een foto van de kranslegging tijdens de korte herdenkingsplechtigheid op 4 mei op het oorlogskerkhof Mill Hill in Engeland. Hij legde daar een krans namens ons Genootschap, naast een krans gelegd door de Ambassadeur namens de Nederlandse regering.

Tekst op het monument:

ZIJ SPRONGEN IN DE DOOD
VOOR ONZE VRIJHEID
ENGLANDSPIEL
1942 - 1944

IN DANKBARE HERINNERING AAN DE 54
NEDERLANDSE AGENTEN EN ALLEN DIE
VIELEN IN HET INLICHTINGENWERK

Bovenstaande foto (in kleur) van het Engeland Spiel monument is verkrijgbaar bij de Vereniging Vrienden van Den Haag, Van der Woertstraat 27, 2597 PJ Den Haag, Tel. (070) 3280040

Op 23 september 1998 kunnen wij ons opnieuw koesteren in de gastvrijheid van de Koninklijke Luchtmacht, i.c. de Tactische Helikopter Groep/Klu te Gilze-Rijen.

Het programma luidt (wijzigingen voorbehouden) :

Vanaf 11.00 uur	Aankomst en registratie van de reünisten met koffie en cake in de Officiersmess van de Vliegbasis.
Ca. 11.20 uur	Bar geopend voor apéritief (eigen rekening)
Ca. 11.30 uur	Welkomstwoord Commandant Tactische Helikopter Groep/KLu, gevolgd door een welkomstwoord van onze Voorzitter
Ca. 12.30 uur	Aankomst Z.K.H. Prins Bernard
Ca. 13.15 uur	Naar het bedrijfsrestaurant voor de uitgebreide Luchtmacht Rijstmaaltijd met naar keuze bier of frisdrank
Ca. 13.30 uur	Aanvang maaltijd
Ca. 15.00 uur	Einde maaltijd
Ca. 15.30 uur	Demonstratie Apaches
Ca. 16.00 uur	Einde officiële gedeelte van de reünie, maar de reünisten worden in de gelegenheid gesteld om tot 17.00 na te borrelen in de Officiersmess en gemaakte foto's te bestellen.

Openbaar vervoer

Reünisten die per trein komen, moeten tussen 10.00 en 11.00 uur in Gilze-Rijen uit de trein stappen. Gedurende dat uur zal er twee maal een Militaire bus van het station naar de vliegbasis rijden. Na afloop van de reünie zullen deze bussen tussen 16.00 en 17.00 uur de reünisten naar het station terug brengen. Bij de N.S. stations zijn de z.g. reisplanners verkrijgbaar die een schema geven van de trein(en) van de vertrekplaats naar Gilze-Rijen. Op de meeste routes zal 1 x maal overstappen onvermijdelijk zijn. De overstaptijd in Breda is 4 minuten en dit is voldoende daar de trein die men moet hebben aan de overkant van het perron staat. Voor reizigers uit de richting Den Bosch en Eindhoven is er eveneens voldoende overstaptijd.

Eigen Vervoer

Voor hen die per eigen vervoer komen volgt hierna een nieuwe route beschrijving naar de vliegbasis.

Route naar de vliegbasis Gilze-Rijen

Komende vanuit de richting Rotterdam, de A16 blijven volgen en ten zuiden van Breda de A58 (Tilburg/Eindhoven) nemen. Vervolgens de afslag Gilze nemen en dan linksaf (onder de weg door) richting Rijen. De vliegbasis ligt aan uw linkerhand. Bij de eerstvolgende verkeerslichten linksaf richting Rijen (de vliegbasis blijft links van u liggen) en doorrijden tot bij de tweede verkeerslichten. Daar linksaf naar de ingang van de vliegbasis.

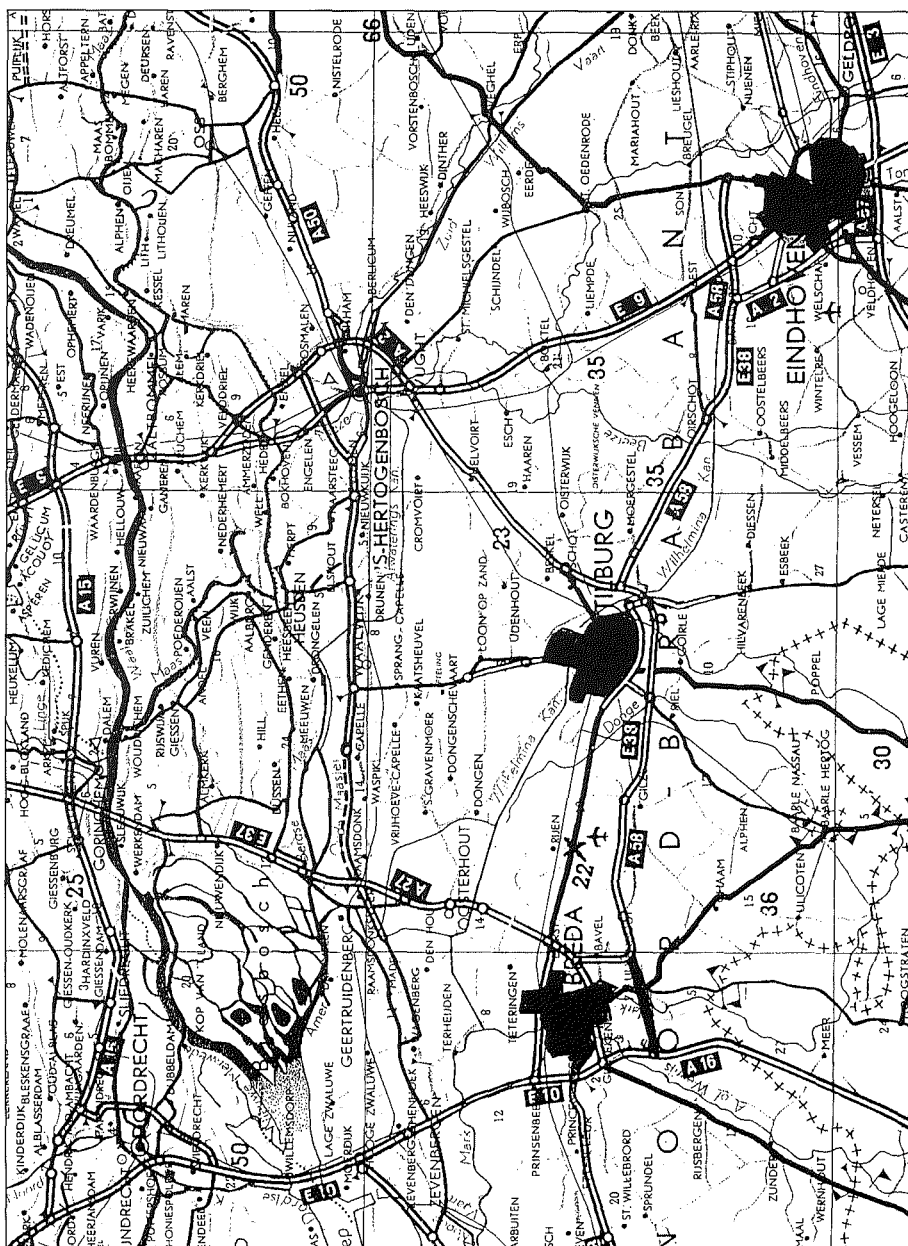
Komende vanuit de richting Utrecht, de A27 volgen en ten zuiden van Breda de A58 (Tilburg/Eindhoven) nemen. Vervolgens de afslag Gilze nemen en dan linksaf (onder de weg door) richting Rijen. De vliegbasis ligt aan uw linkerhand. Bij de eerstvolgende verkeerslichten linksaf richting Rijen (de vliegbasis blijft links van u liggen) en doorrijden tot bij de tweede verkeerslichten. Daar linksaf naar de ingang van de vliegbasis.

Komende vanuit de richting Eindhoven/Tilburg of Den Bosch/Tilburg. De A58 tot zuiden van Tilburg blijven volgen en vervolgens de afslag Gilze nemen en dan rechtsaf richting Rijen. De vliegbasis ligt aan uw linkerhand. Bij de eerstvolgende verkeerslichten linksaf richting Rijen (de vliegbasis blijft links van u liggen) en doorrijden tot bij de tweede verkeerslichten. Daar linksaf naar de ingang van de vliegbasis.

NB. ZIE OOK BIJGAANDE ROUTEKAART

Let op: Vanaf de ingang van de vliegbasis volgt u de borden 'Reünie Engelandvaarders'. U komt dan uit bij de parkeerplaats voor het complex 'Molenheide'. De reünie vindt plaats in de officiersmess van het complex en de bijbehorende ruimten. De kosten voor deelname bedragen ook dit jaar f 30,- per persoon. De uiterste datum waarop de betalingen binnen moeten zijn is **7 september**.

Degenen die in Nederland en België wonen kunnen gebruik maken van de bij deze Schakel gevoegde accept-girokaart. Uit het overige buitenland kan betaald worden, liefst in contanten in een enveloppe (f 30,-) of tegenwaarde in lokale valuta of per cheque. In het laatste geval i.v.m. de bankkosten het chequebedrag met f 5,- verhogen.

Hierlangs afknippen

Daar wij uiterlijk 7 september het aantal deelnemers door moeten geven aan de basis i.v.m. de catering wordt men dringend verzocht het onderstaande formulier volledig ingevuld, vóór die datum te zenden aan het Secretariaat: Mv. M.E.F Borel Rinkes, Cees Laseurlaan 279, 2597 GG Den Haag. Dit formulier kan ook als fax worden verzonden naar (070) 3240447

Naam

Adres

Postcode, Plaats

Tel.

- neemt deel aan de reünie van 23 september in Gilze-Rijen met personen
- komt met eigen vervoer / openbaar vervoer. (doorhalen wat niet van toepassing)
- maakt geen / wel gebruik van Militaire bus.
- heeft op.....(datum) f 30,- of meer gestort op rek.nr Stichting Genootschap Engelandvaarders Postbank 35 9500 of ABN/AMRO Rotterdam 54 55 46 826

Datum

Handtekening:

DAG V/H

VERZET

1998

ZATERDAG 29 AUGUSTUS

in de feestelijke entourage van de
GENERAAL SPOORKAZERNE TE ERMELO
Een dag met een Indisch karakter

Programma

- 09.30 Bus van Station Ermelo naar de Generaal Spoorkazerne.
- 09.45 Koffie met spekkoeke.
- 11.00 Opening door de Voorzitter van de St. Samenwerkend Verzet 1940-1945 de heer R.W. Hemmes.
De Minister van de V.W.S. in het nieuwe Kabinet is uitgenodigd.
Toespraak door de heer Liem Soei Liong. Indonesisch strijder voor mensenrechten en democratie.
- 11.30 Krontjong muziek: Kroncong Orkest Rayuan Sambudera o.l.v. Rudi Matulesi.
Balinese dansgroep o.l.v. Wiwiek Wiratha.
- 12.30 LUNCH, te beginnen met kaarten 1-500.
- 15.00 Sluiting door de Voorzitter de heer R.W. Hemmes.
Gezamenlijk zingen van het Wilhelmus.
- 15.15 Uitreiking herinneringsgeschenk.
Bus voor Ermelo staat gereed.

Wapen van de provincie
Gelderland

Onze activiteiten worden mede mogelijk gemaakt door de opbrengsten uit de Giro- en Bankloterij. Uw deelname aan de Giro- c.q. Bankloterij wordt daarom van harte aanbevolen.

Geboortedag herdenking wijlen H.M. Koningin Wilhelmina

Op maandag 31 augustus 1998 om 14.00 zullen de Engelandvaarders weer een bloemstuk plaatsen in de Nieuwe Kerk te Delft, ter herinnering aan de geboortedag van wijlen Hare Majesteit Koningin Wilhelmina.

Verzamelen 13.30-14.00 uur in het ons bekende pannenkoekhuis vlakbij de Kerk.

Einde plechtigheid 14.45 uur, waarna een kopje koffie.

Op het plein voor de Kerk zijn genoeg parkeerplaatsen.

Zij die aan de plechtigheid willen deelnemen, kunnen zich opgeven aan ondergetekende. Telefoon (0174) 382183.

Jacob de Mos

Mededeling voor degenen die deelnemen aan de maandelijkse Engelandvaarders bijeenkomst in de Frederik Kazerne.

Voor hen die het nog niet weten, 17.45 uur is het vertrek van de Officiersmess naar het Bedrijfsrestaurant voor de maaltijd.

Jacob de Mos

ENGELANDVAARDERS-GOLFDAG 1998

De veertiende Engelandvaarders-golfdag werd op maandag 8 juni 1998 gespeeld op de baan van Burggolf Herkenbosch. Deze nieuwe, heuvelachtige bosbaan, voorzien van talloze bunkers, waterpartijen en boshindernissen, is een van de mooiste banen van het land. De Engelandvaarders konden hieromtrent voortreffelijk worden voorgelicht, de architect van de baan, Joan Dudok van Heel, speelde als gast van Robert van Exter met ons mee.

Wij zijn als geheel niet meer een atletisch gezelschap, lange slagen en verlopen worden toch wat moeilijker. De Engelandvaarders trokken dan ook in een colonne golfkarretjes over de baan, met enkele geharde voetgangers in de achterhoede. Er werd, bij ontstentenis van front-tees gespeeld van de standaard-tees, wat de scores niet ten goede kwam.

De wisselprijs werd gewonnen door Willem Brederode met een keurige score van 31.

Alle andere scores lagen onder de dertig. Bij de dames won Molly Deibel de wisselprijs. De scores hier kunnen beter onvermeld blijven.

Dit deed geen afbreuk aan de goede stemming. De prijsuitreiking, waarbij vele spelers en speelsters werden verblijd met een door onze sponsor, de firma van den Brand B.V. berekeningstechniek, beschikbaar gestelde prijs was een opgewekte aangelegenheid. Zoals gewoonlijk werd de EV-golfdag besloten met een gezellige borrel en een uitstekende maaltijd in het clubhuis.

K.Bottema

HERDENKING IN PELLWORM

Op zondag 21 juni 1998 is op het Duitse waddeneiland Pellworm een herdenkingsdienst gehouden voor 96 geallieerde militairen die daar in de periode mei 1940 tot september 1947 zijn aangespoeld of daar met hun vliegtuig zijn neergestort.

Aansluitend werd er op het kerkhof een herdenkingsplaat onthuld.

Veteranen uit Engeland, Canada en Australië woonden deze plechtigheid bij. Ondergetekende was met zijn zoon en vriend uitgenodigd om op deze bijzondere dag aanwezig te zijn.

Onze voornaamste reden om naar het eiland te gaan was echter het feit dat daar een tentoonstelling ingericht was waar ondermeer aandacht besteed werd aan vier Engelandvaarders die op 27 november 1941 op de Noordzee zijn omgekomen.

Zij waren het die een fles met een afscheidsbrief in zee hadden geworpen. Het verhaal van deze mislukte poging is in het boek "Vrijheid achter de horizon" beschreven.

Ik hoop in de volgende "Schakel" wat uitgebreider op de gedenkwaardige dag op Pellworm terug te komen.

Jan Bruin - Zaandam

Vele Engelandvaarders zullen zich ongetwijfeld Oom Job en Tante Betty uit Putte herinneren, toen zij op een veilige manier door hen over de grens naar een contact-adres in België werden geloodst. Dat waren er over de honderd. We spreken over WO-II en over de escape route richting Pyreneeën.

Na al die jaren duikt de naam van Niftrik weer op, hier in Vlissingen.

Na de restauratie van de Sint Jacobskerk was er 23 mei j.l. een open dag en kocht ik het boek "Zeven eeuwen Sint Jacobskerk" geschiedenis en restauratie. Daarin trof ik een artikel aan over de heldendaad van Jacobus Gerhardus (Job) van Niftrik bij de grote kerkbrand op dinsdag 5 september 1911.

Om te voorkomen dat bij eb het zo nodige bluswater uit de nabije vissershaven zou wegstromen, wilde men de sluisdeuren sluiten. Omdat deze in geen jaren waren gebruikt, lagen er obstakels bij en op de drempel en kreeg men de deuren niet dicht. Kostbaar bluswater zou dan verloren raken. De vertwijfelde sluisdraaiër was in paniek. Maar naast hem stond een jonge H.B.S.-er, een zeer geoefende zwemmer, die als eerste de Wester-Schelde had overgezwommen. Dat was de jonge en onze latere "Oom Job", zoon van de Vlissingse wethouder van fabricage. Hij aarzelde geen moment, sprong in het donkere water, en op de tast wist hij stenen enz. bij de drempel te verwijderen. De sluisdeuren konden dus weer dicht, en kostbaar bluswater was gered. Na vele uren was men eindelijk de brand meester, daarbij intensief geholpen door Job. Op Sinterklaasdag in 1911 werd Job onderscheiden met de eremedaille in zilver van de Orde van Oranje-Nassau, waarmee hij de jongste drager van een Koninklijke onderscheiding was.

Maar er was ook een privé-herinnering. Gedurende de eerste wereldoorlog was Oom Job als Infanterie (genie-) officier gelegerd in Walcheren. Mijn vader was toen bij de Koninklijke Marine, commandant van een mijnenlegger in Vlissingen, als Ltz.2. Meerdere malen belde Oom Job mijn vader op, wanneer er weer eens een zeemijn op het strand bij Domburg was aangespoeld. Mijn vader zorgde er dan voor dat de deksel van zo'n mijn werd afgeschroefd en het kruit werd vernietigd. Aanvankelijk werden zulke mijnen met geweer vuur tot ontploffing gebracht, maar daarbij sneuvelde dan de ramen van o.a. het "Badhotel" in Domburg en glas was in die oorlogstijd vermoedelijk ook op de bon, vandaar.

Toen ik Oom Job en Tante Betty later leerde kennen, en ik hen over mijn vertrek in 1944 vanuit mijn ouderlijk huis in Brussel vertelde, heb ik hen kunnen verblijden met een oude foto van mijn vader en Oom Job, kijkend naar hun trofee, een aangespoelde mijn op een strand in Walcheren.

En dan kennen we de activiteiten en het moedige verzetswerk van Oom Job en zijn franstalige Belgische echtgenote Betty Gevers. Door verraad moesten

zij in 1942 naar Zwitserland uitwijken. Daar heeft ook Oom Job zich ingezet voor doortrekking van de Zwitserse lijn naar Spanje.

Voor hun verzetswerk kreeg het echtpaar van Niftrik o.a. hoge Nederlandse en Belgische onderscheidingen.

Maar thuis in Hoogerheide bewaarden zij nog jarenlang een lijvig album met daarin de vele tientallen pasfoto's van de meer dan honderd Engelandvaarders die zij destijds naar België hebben doorgeleid. Dat was hun herinnering.

Oom Job en Tante Betty hadden een ereplaats in ons Genootschap, en dus ook in onze herinnering.

S.G.Timmers Verhoeven

Op een klaarlichte middag in mei 1943 staken drie jonge kerels vlak bij een douanepost de Belgisch-Franse grens over. De dienstdoende douaneambtenaar keek overeenkomstig de afspraak de andere kant op en dat was dat. Dat het drietal daar was gekomen was een klein wonder van het soort, waar er in de oorlog ongelooflijk veel van zijn gebeurd. Hier volgt het verhaal van dit minimirakel. Als geestverschijningen kwamen drie gestalten uit de nevel. Drie vrouwen van onbestemde leeftijd, uitermate slonzig en bemodderd zagen ze eruit. Drie kakelverse Engelandvaarders, Rinus, Piet en ik, we zagen ze komen. We hadden een paar uur in het stro op ze liggen wachten op een van de zolders van de grote boerderij van Kusters in Slenaken, op een van de zuidelijkste punten van Nederland. Voor mei 1943 hadden we alles gedaan wat we konden om ons grote waagstuk perfect voor te bereiden. Dat dachten we ten minste, naïevelingen die we waren. Geen idee van met wat voor kaliber vijand wij te maken hadden. Als wij iets minder consequent geheimzinnig waren geweest, hadden wij onze plannen mogelijkerwijs aan Rinus' broer Bob verteld. Die had ons probleemloos in contact kunnen brengen met de Jezuïeten. Zij hadden vluchtlijnen in beheer, waarvan er een helemaal tot Portugal leidde. Maar het heeft niet zo mogen zijn. Van deze informatie binnen handbereik bleven wij onkundig. We hadden wel via via een waardevolle tip gekregen die ons in contact bracht met Jeanne Kusters, een bijzondere vrouw. Na de oorlog bleek, dat er een groot aantal schimmige figuren door haar op weg waren geholpen. Vliegtuigbemanningen, Polen en allerlei types, die uit Nederland weg moesten. Onder hen menige Engelandvaarder. Vervuld van afschuw van het Nazidom en alles waar dat voor stond, wilden zij dienst nemen als militair om tegen de bezetter te vechten. Voor de meesten van degenen die bij Jeanne aanklopten werd in bezet Nederland de grond te heet onder de voeten. Jeanne ving iedereen op zonder nonsens maar heel hartelijk, verstrekte voedsel en wees een veilige schuilplaats toe in het stro om te wachten op de "passeurs". Die waren geen overbodige luxe want al werd langs de Nederlands-Belgische grens niet bijzonder intensief gepatrouilleerd, maar om daar veilig over te komen was een goede gids onmisbaar. Niemand hoefde daar overigens iets voor te betalen. Al die vluchtelingen verkeerden in een kwetsbare positie. Jeanne kreeg in haar rol van reddende engel voor hen iets onwezenlijks, een soort aura om zich heen. Ze werden allemaal verliefd, sommigen een tikje, anderen tot over hun oren. Zij was voor al deze mannen op dat moment een symbool voor alle vrouwen. Omdat zij bovendien een schat van een boerenmeisje was, leuk om te zien, heel frank en vrij en tegelijk zakelijk en praktisch in haar optreden, zagen de "frontaliers" haar als een verschijning in een droom.

Daar kwam bij dat zij na enkele uren weer voorgoed, of (zoals in mijn geval) voor lange tijd uit hun leven verdween. Er bleef hen van Jeanne een onuitwisbaar beeld bij in hun hart, dat zij allen heel de oorlog hebben meegedragen ook en vooral wanneer er met hen de vreselijkste dingen gebeurden. Wij werden die nacht onder de hoede genomen van drie vrouwen. De schimmen die wij uit de mist hadden zien opdoemen heetten Marie, Thérèse en Henriëtte. Omdat Pa Kusters van zekere activiteiten van Jeanne niets wilde en mocht weten, gingen die drie gewoon naar binnen, groetten Pa en alle anderen hartelijk als oude vrienden, dronken wat, aten iets en verdwenen dan weer, voor niet-ingewijden om levensmiddelen over de grens te smokkelen. Wij kregen elk een niet te zwaar zakje aardappels te dragen voor het geval ons gevraagd zou worden wat we daar bij de grens deden. We kusten Jeanne met weemoed en weg waren we, de heuvel op, de nevel in. Geen gepraat, ook al omdat onze kennis van de Franse taal toen nog van strikt HBS niveau was, niet te vergelijken met wat we later in het doorgangskamp Compiègne hebben opgestoken. Gedurende de daarop volgende trektocht naar België kropen we met enige regelmaat door modder. De kleding van de drie dames was daar duidelijk op aangepast. Wij werden allemaal behoorlijk vies. Er gebeurde uren lang verder niets onplezierigers dan dat onze ongetrainde spieren flink begonnen op te spelen. Net toen we dachten dat er geen eind aan dit gesjouw zou komen, kwamen we aan bij een klein Belgisch spoorwegstationnetje. We sloegen de modder zo goed het kon van onze kleren en zaten in een wachthuisje onbepaalde tijd te knikkebollen tot het eerste treintje vertrok, richting Luik. Het begon alweer licht te worden. Te slaperig om goed te weten wat er allemaal verder gebeurde wankelden wij de woning van een van de "passeuses" binnen, vielen bewusteloos op de grond en werden midden op de dag pas weer wakker. Onze kleren lagen gewassen en gestreken klaar. Het ontbijt was overvloedig. Maar het meest van alles trof ons de totale metamorfose die onze drie beschermengelen hadden ondergaan. Wij hadden de grootste moeite om in die vrolijke, tip-top geklede jonge vrouwen onze sjofele passeuses van gisterenacht te herkennen. Ze rebbelden ons de oren vol Waals en wij deden ons best ze met ons HBS Frans van repliek te dienen. De reden van onze reis was even heel ver weg en onwerkelijk. Een ding van die dag is mij tot vandaag bijgebleven: wij zongen samen Franse liedjes. Van: "Le premier rendez-vous" ken ik nu nog de tekst. Het zal niemand verbazen dat wij dol waren op de drie schatten die ons zo verwenden. Hoe zou het ook anders gekund hebben? Na twee dagen rust werd ons een officieel maar stiekem op het gemeentehuis vervaardigde Carte d'Identité overhandigd. Daarop stond dat wij woonachtig waren in Retinne, België.

Toen we later in de fuik gelopen waren werd de authenticiteit daarvan niet betwijfeld. Het was de Grünen een zorg waar we vandaan kwamen. Ons volgende contactadres was in Tourcoing, Noord Frankrijk, bij een ver familielid van Piet. De drie dames hebben ons persoonlijk tot aan de Franse grens begeleid. Niet alleen voor uitsluitend Engels of Pools sprekende lieden, maar ook voor types die zo slecht Frans spraken als wij was dat nodig, vonden zij. Zij betaalden alle treinkaartjes. Zij gingen in de trein een eind van elkaar zitten met ieder een van ons naast zich de hele weg. Ze zagen er chic uit en zaten te stralen, een en al opgewektheid. Al vielen wij op als drie zere duimen, zij trokken de aandacht naar zich toe. Die tactiek is in de oorlog op grote schaal toegepast om allerlei ondergedoken figuren over grote afstanden te verplaatsen, naar ik heb gehoord meestal met succes.

Ons reisdoel in België was Mouscron, dat lag vlak tegen Tourcoing en de Franse grens aan. De trein in Luik. Overstappen in Brussel. Die sneltrein stopte bijna nergens en wij mochten geen mond open doen, dus we dommelde wat, keken naar het voorbij draaiende landschap en aten nu en dan een broodje uit de tas van onze begeleidster. In hetzelfde compartiment zat in die trein een door het leven getekende man, die zodra hij ons had gezien door had wat hier gaande was. Hij zat in het verzet en had zelf menigmaal geallieerde vliegers aan begeleiding geholpen. Hij maakte zich zorgen, want als hij zo makkelijk kon zien wat hier gebeurde, dan konden ongewenste elementen dat ook. Omdat hij vaak op dit traject reisde wist hij iets wat de dames niet wisten: In Mouscron werd iedereen die het station wilde verlaten grondig bekeken door de Grüne Polizei. Dat zat niet lekker. Hij ging naast Henriëtte zitten en smoesde wat met haar. Ze schrok. Niet in Mouscron eruit? Maar de drie jongens moesten bij Tourcoing de grens over, waar zij een "goeie" douanier kende, die beloofd had de andere kant op te kijken. Stopte de trein nog voor het eindpunt? "Mais non" zei de onbekende heer X. "Dat is juist het probleem. Maar wacht maar eens even. Hij had zo zijn relaties. Hij zou zien of hij wat kon doen" Met kloppend hart bracht Henriëtte de andere twee dames op de hoogte en toen was het afwachten. Voor het zelfde geld was meneer X "verkeerd". Zij vertelden ons niets, dus wat er gebeurde ging geheel langs ons heen. Na lange tijd kwam X vertellen, dat de dames er zich op moesten voorbereiden uit te stappen wanneer de trein stopte bij een klein stationnetje. Daar vandaan moesten ze naar de grensovergang lopen. De drie begeleidsters moesten een erg moeilijke beslissing nemen. Konden ze die X wel vertrouwen? Als hij een collaborateur was, had hij ze gewoon in Mouscron in de fuik kunnen laten lopen. Ze vertrouwden op hun intuïtie, stapten uit toen de trein inderdaad stopte, wandelden naar de grens en waarachtig!

Daar was de douanier die in het complot zat zo goed met z'n rug naar ons toe te gaan staan terwijl wij onze drie reddende feeën stevig kusten en Frankrijk in glipten. Simpel, zou je zegge? Niet echt!

Meneer X zat niet alleen maar in de ondergrondse maar was daar ook nog een "big wheel". Hij kende de treinmachinist vaag en wist toevallig genoeg van hem om te weten dat die wel eens wat voor het verzet had gedaan en (van overwegend belang) dat hij de man kon vertrouwen. Hij zei: "Kun je voor we in Mouscron zijn ergens stoppen? Er moeten zes mensen uit de trein. Het is erg belangrijk" We hadden echt veel geluk. Die machinist was uit het goede hout gesneden en snapte meteen wat het probleem was. Bovendien was hij ook een intelligente vent met fantasie en durf, die zei: "Er is een voorstadstationnetje waar ik vaak voor een onveilig sein moet wachten. Dat valt niemand op. Ik zal deze keer naast het peron stoppen al is dat niet gebruikelijk. Heel kort maar, anders loopt het bij het personeel in de gaten. Zorg dus dat die mensen zodra we stoppen als de bliksem de trein uit zijn. Er is een pad dat van de achterkant van het station naar de weg loopt. Bonne chance!" Wij hebben na het passeren van de grens ons contactadres in Tourcoing zonder problemen bereikt, geheel onkundig van de wonderlijke capriolen die ons lot daarvoor had moeten maken. Een dag of wat later werden wij, ook in de trein, maar ditmaal in de Basses Pyrénées bij Saint-Jean-Pied-de-Port in onze kragen gepakt en begon onze reis naar het concentratiekamp Buchenwald. Pas vele jaren na de bevrijding ben ik van deze verwickelingen op de hoogte gekomen en heb ik gehoord hoe we daar tijdens die treinreis door het oog van de naald zijn gekropen. De namen van mijn makkers Rinus Hallegraef en Piet ten Bosch zijn gegrift in het Monument voor de gevallen uit die stad in Rijswijk Z.H. en ook in dat op het Ereveld in Loenen. Piet overleed vlak na de bevrijding van Buchenwald en Rinus enige maanden later, beiden aan de gevolgen van hetgeen ze hadden doorstaan. Belevissen van Engelandvaarders en hun soortgenoten hebben een ding gemeen: Het verloop van hun lotgevallen werd, hoe goed ze alles ook hadden voorbereid, bijzonder vaak volkomen bepaald door allerlei dingen die je "toeval" zou kunnen noemen. Wat er met hen gebeurde hing af van schijnbare kleinigheden. Was dat blind noodlot? Of werd dat geregeld door de Schepper, die alles bestiert? Is er zoiets als predestinatie? Ik begin dit steeds meer te geloven: alles wat er met je gebeurt heeft een doel. De tuinman in het gedicht "de Tuinman en de Dood" moest in grote haast naar Isphahan om daar de dood te ontmoeten. Meneer X maakte het mogelijk, dat we niet in Mouscron maar later pas, in Saint-Jean-Pied-de-Port werden ingerekend.

Zo heb ik een Engelandvaarder gesproken, die uitzinnig van vreugde was dat hij na veel gevaarlijke avonturen bij Hare Majesteit op bezoek mocht, later geparacheuteerd werd boven Frankrijk en alsnog in handen van de vijand terecht kwam.

Bovenstaand verhaal heeft waarschijnlijk voor alle Engelandvaarders een herkenbaar element. Onder oorlogsomstandigheden hebben de dingen vaak consequenties die veel ingrijpender zijn dan in vreedetijd. Maar toch

Jules Willemse

WAT ENGELANDVAARDERS SCHREVEN IN 1946

Brieven aan Koningin Wilhelmina (III)

Het wantrouwen speelt in elke oorlog een grote rol. Dat komt omdat de strijdende partijen zich grootschalig en zonder schuldgevoel van de leugen bedienen. De leugen is een machtig wapen, dat met vernuft en kennis van de menselijke psyche wordt gehanteerd. Om elkaar te misleiden, om de vijand te verschalken, om te bluffpokeren, om zaken mooier voor te stellen dan ze zijn, om gruwelen te ontkennen, paniek te voorkomen, de eigen achterban aan te zetten tot haat. De Tweede Wereldoorlog vormde daarop geen uitzondering. Goedgelovige lieden, die in het begin nog niet in staat bleken de grote leugens te traceren, moesten hun argeloosheid vaak met de dood bekopen. Zeker op kleine schaal, in het verzet bijvoorbeeld, bediende de bezetter zich van leugenachtig verraad om de illegaliteit te elimineren, wat op grote schaal ook lukte. In een later stadium van de oorlog drong pas het besef door, dat alleen op basis van voorzichtigheid, door het creëren van valkuilen, onverwachte confrontaties en grondige screening de kans bestond levensbedreigende situaties te doorzien en ogenschijnlijk betrouwbare medestanders te ontmaskeren. Daarbij werden ook fouten gemaakt. Opzettelijk vanwege benauwd eigenbelang en halsstarrigheid of door bureaucratie en Kafkaanse spelingen van het lot. Met name in de Royal Victoria Patriotic School in Londen zijn sommigen slachtoffer geworden van ongeloof, onberedeneerd wantrouwen en verkeerde conclusies, die onschuldigen vaak jarenlang achtervolgden en die hen de nodige schade hebben berokkend.

Onder arrest

In het Koninklijk Huisarchief trof ik een lange brief aan, die ik verkort zal weergeven zonder de inhoud geweld aan te doen. Rechts bovenaan het briefpapier staat in blokletters de naam B. Bonda, waaruit ik aanvankelijk opmaakte, dat de briefschrijver zo heet. De handtekening aan het slot laat echter een andere naam zien, beginnend met een 'P' en eindigend met een 'y'.

Misschien dat iemand van het genootschap dit raadsel kan oplossen. De blokletters van Bonda zouden wel eens door iemand anders geschreven kunnen zijn.

'Tijdens de oorlogsdagen van 1940', zo begint de brief, was ik als sergeant-luchtschutter bij de V-3-2 LvR op Ypenburg ingedeeld. Na de demobilisatie op 15 juli ging ik naar de O.D., waaruit ik op 15 oktober 1940 werd ontslagen. Intussen had ik al enkele malen geprobeerd om het bezette gebied te verlaten. De adressen die ik kreeg van mensen die mij verder konden helpen, bleken steeds onjuist te zijn. Inmiddels had ik een monsterboekje aangevraagd om mij, zodra de Oostzeevaart weer geopend werd, uit te kunnen geven als zeevarende en op die manier te trachten naar Zweden te ontkomen. Na talloze aanmeldingen bleek mij, dat ik niet op een Nederlandse coaster kon worden geplaatst omdat de eigenaren het niet aandurfd. Uiteindelijk verwierf ik als tremmer een plaats op het Duitse schip 'Tenerif.' Op 17 juni 1941 verlieten we Delfzijl. Vijf dagen later arriveerden we in Malm. Een paar uur later vertrokken we in grote haast naar Pillau omdat, zoals later bleek, de Duitsers Rusland waren binnengevallen. Na tien dagen zetten we in konvooi koers naar Zweden met Stockholm als bestemming. In tegenstelling tot de andere opvarenden mocht ik niet van boord. Tegen de avond, toen de kade zo goed als verlaten was, kroop ik door het prikkeldraad waarmee de haven was afgezet en ging op zoek naar de consul. Ik sprak hem diezelfde avond nog. Hij gaf mij de raad niet eerder te deserteren dan op het moment dat het schip geladen was en naar Nederland zou terugkeren. Ik ging weer aan boord. Niemand had mijn afwezigheid gemerkt.'

Het ging niet helemaal zoals de briefschrijver zich had voorgesteld. Het schip voer eerst naar Noord-Zweden en daarna weer terug naar Stockholm. Opnieuw de confrontatie met de consul, die adviseerde vijf dagen in de bossen te verdwijnen. Daarna werd Bonda, zo noem ik hem maar even, tewerkgesteld op een boerderij waar hij met andere landgenoten zelf voor voedsel moest zorgen. Na twee maanden, op 9 september 1941, kreeg hij de aanzegging Zweden te verlaten. (??) Hij werd in een vliegtuig overgebracht naar Schotland met een doorreis naar Londen, waar hij werd opgesloten in de Patriotic School.

'Na drie dagen werd mij verteld dat ik slechts in aanmerking kwam om bij de Prinses Irene Brigade te worden ingedeeld, omdat ik de Engelse taal niet goed machtig was. Mijn voorkeur was de RAF geweest. Ik kreeg te horen dat ik eventueel wel bij de Marine Luchtvaartdienst kon komen, maar daar

maakten zij mij duidelijk dat een sergeant van de marine iets hoger in rang is dan een onderofficier van de landmacht. Indien ik genegen was als korporaal schutter bij haar in dienst te komen, dan zou ik wel geplaatst worden. Ik werd daarop naar Wolverhampton gestuurd en bij de Prinses Irene Brigade ingedeeld. De voorstelling die ik mij van de Nederlandse krijgsmacht in Engeland had gemaakt, liep op een grote teleurstelling uit.' Dan gebeurt het. Bonda schrijft: 'Op 3 september 1942 werd ik zonder opgaaf van redenen in voorlopig arrest gesteld, te ondergaan als streng arrest. (Bonda zat toen dus al een jaar in Engeland. Wat is er in dit jaar gebeurd ?? Red.) Op 2 oktober werd mij ter kennis gebracht, dat ik met groot verlof werd gezonden en in de rang van soldaat werd teruggezet. Mijn zaak werd overgedragen aan de Engelse politie.(waarom ??? Red). Deze bracht mij geboeid naar Londen en sloot mij op in de Brixton Prison. Op 1 januari 1943 belandde ik op het eiland Man, waar ze mij opsloten in een concentratiekamp. In december 1944 werd ik weer naar Londen overgebracht, waar ik terecht kwam in het 001 concentratiekamp. De reden dat ze me opsloten, zo bleek later, had te maken met hun voornemen mij mijn vrijheid terug te geven, indien ik genegen was te gaan werken. Ik verklaarde dat ik alleen bereid was mijn militaire uniform te dragen en zo dat niet ging ze mij terug moesten brengen naar het Isle of Man. Een en ander had ook te maken met de V2's op Londen, die behoorlijk op mijn zenuwen werkten.'

Op 22 februari 1945 werd Bonda in vrijheid gesteld. Hij moest zich melden bij het ministerie van Binnenlandse Zaken, waar hem werd aangezegd te gaan werken. 'Opmerkelijk is dat ik nog nimmer ben verhoord, ook niet na mijn invrijheidsstelling. Mij is ook nooit medegedeeld waarom ik werd ingesloten. Ik merkte wel dat men er liever niet over sprak. In elk geval kon ik niet opnieuw in het leger worden opgenomen. Na heel veel moeite van mijn kant werd ik op 16 april 1945 toch als dienstplichtig soldaat ingedeeld bij de Nederlandse troepen in Engeland. (Waar was dat ??? Red.) Inmiddels richtte ik een verzoek tot de minister van Oorlog om weer te worden aangesteld als sergeant en verwachtte niet anders dan dat ik zou worden gerehabiliteerd. Het antwoord was, dat mijn terugstelling volkomen gemotiveerd was, maar dat ik na pas drie maanden in werkelijke dienst te zijn geweest, op dat verzoek kon terugkomen. Op 23 juli werd ik naar Eindhoven gezonden om te worden gedemobiliseerd. Ik meldde mij echter op het ministerie van Oorlog in Den Haag, waar ze mij indeelden bij het Troepen Detachement Ministerie van Oorlog, waar ik nog steeds (augustus 1946 pvb) in dienst ben. Na veel moeite werd ik op 22 september 1945 opnieuw aangesteld als dienstplichtig sergeant, zulks met ingang van 14 juni 1945.'

Hulp

In de vorige aflevering bracht ik de talloze vaderlanders in herinnering, die tijdens de Tweede Wereldoorlog landgenoten op weg hielpen 'naar de overkant' en dat vaak deden onder uiterst riskante omstandigheden. Na de oorlog bleven zij voortleven in de schaduw van de helden, die rijkelijk werden gedecoreerd, al zijn er gevallen bekend van mensen die dat in feite niet verdienen. Voor mij ligt een brief uit 1946, verzonden vanuit Londen door ir J.M.D de Niet, waarin hij met dankbaarheid getuigt van de moedige hulpverleners aan het thuisfront, die een geweldig aandeel hebben gehad in zijn tocht naar de vrijheid. De heer De Niet koesterde het plan met een reddingboot naar Engeland over te steken. Hij sprak er over met de heer Chaillot, indertijd directeur van het Nationaal Luchtvaart Laboratorium. Als oud-officier van de Koninklijke Marine was hij in staat en bereid kundige adviezen te geven.

De Niet vervolgt: 'Aan de luitenant ter zee 1e klasse C. Jurrjens dank ik het contact met de bekwame navigators van ons bootje. Hij heeft bovendien een werkzaam aandeel gehad in onze beslissingen. Ons bootje werd 'Keesje' genoemd, naar C.H. Hogewoning uit Katwijk, toen leerling derde klas H.B.S., thans (augustus 1946 pvb) medisch student. Hij verleende hulp en bijstand onder alle vaak moeilijke omstandigheden. Een typerende Hollandse jongen, die overal raad op wist en geen angst had voor de Duitsers. Zijn vader, groentekweker uit Katwijk en zijn moeder, stelden hun huis voor ons open en proviandeerden onze boot als er geen rantsoenering bestond. Vader Hogewoning hielp ons ook op voortreffelijke wijze bij onze nachtelijke inscheping.'

Aan het bootje werd in alle stilte gebouwd op de werf van de heren Bothof in Slikkerveer, die met groot persoonlijk risico De Niet vergezelden naar Den Biersum om daar de motor in het bootje in te bouwen. De motor was afkomstig van Fred J.Kemper uit Schiedam, die ook assistentie verleende op de dag van vertrek. De oud-olieman van de Koninklijke Marine De Graaf, machinist van het gemaal Den Biersum stelde zijn haventje ter beschikking voor de laatste voorbereidselen. Tenslotte noemt de briefschrijver P. Ravensbergen en zijn zoon Gerrit, die als moderne 'turfschippers van Breda' het bootje en de zes reisgenoten onder stro in hun schip verborgen en vervolgens naar Den Biersum voeren. Over zichzelf vertelt De Niet: 'Bij het uitbreken van de oorlog was ik als werktuigkundig ingenieur werkzaam in Tsjechoslowakije. Op 4 april 1941 's avonds om tien uur, vertrokken wij met ons zessen van Den Biersum. Vierentwintig uur later stapten we in Lowestoft behouden aan land. Voor koningin Wilhelmina hadden wij oranjekeurige bloemen uit het vader

land meegenomen. Op 6 november kende zij mij het Bronzen Kruis toe. Op 16 april werd ik aangesteld bij de Nederlandse Scheepvaart en Handel Commissie in Londen.'

De zevende man

Van de volgende en laatste brief in deze aflevering is niet duidelijk wie haar heeft geschreven. Zij werd niet ondertekend. Waarschijnlijk is de brief - ook de datum ontbreekt - afkomstig van reserve majoor ir W. den Boer, indertijd woonachtig in Dodrecht. In de aanhef worden ook de namen genoemd van zes anderen, die met hem op 18 juni 1941 in een bootje overstaken naar Engeland. Die anderen zijn: H. Corbière, L. Gerads, C. de Graaf, dr B.H. Sajet en zijn zoons H. Sajet en J. Sajet, allen afkomstig uit Amsterdam.

"Den Boer," zo begint het verhaal, 'moest in december 1940 onderduiken, omdat hij als militaire commandant van de verzetsgroep 'De Oranjewacht' door de Gestapo werd gezocht. In zijn onderduiktijd ontmoette hij mevrouw Bakker uit Velp, wier man een der oprichters was van het illegale blad "Vrij Nederland" en die de Duitsers gevangen hadden gezet. Toen de joodse arts Sajet, lid van de Amsterdamse gemeenteraad, moest onderduiken, vond hij onderdak bij mevrouw Bakker. Hij vertelde dat hij naar Engeland wilde, waarop mevrouw Bakker hem op de hoogte bracht van een Nederlandse officier, die hetzelfde voornemen koesterde. Er werd afgesproken dat zij elkaar een keer zouden ontmoeten. Begin juni 1941 kreeg majoor Den Boer bezoek van mevrouw Bakker, die hem verzocht naar een zeker adres te gaan in Amsterdam. Het bleek het woonhuis te zijn van de heer C. de Graaf, die al eerder had gepoogd naar Engeland uit te wijken. Hij wilde het samen met een paar anderen opnieuw proberen. Via bemiddeling van sergeant-majoor Hoekstra wist hij dat er in Amsterdam een bootje van viereneenhalve meter met buitenboordmotor te koop lag. De koop werd gesloten. Behalve Sajet, zijn twee zoons, majoor Den Boer en De Graaf zou ook Louis Gerads meegaan. Het bezit van een bootje en zeker het zich ophouden aan de Noordzeekust was toen al verboden. Om die reden werd het vaartuig vervoerd in een gesloten vrachtwagen met een valse vervoersvergunning van Amsterdam tot een vliet ten noorden van Alkmaar. Via die vliet kon een punt van de Hondsbossche zeewering worden bereikt, ongeveer halverwege Kamperduin en Petten. De mannen die het terrein vooraf verkenden, hadden waargenomen dat aan de zeezijde van de dijk om de drie kwartier een Duitse patrouille passeerde. Toen op de avond van die achttiende juni 1941 even voor middernacht de patrouille was gepasseerd, werd met vereende krachten de boot uit het water getrokken, over de dijk gedragen en in zee gezet.

Vanwege het geruis dat de motor zou kunnen voortbrengen, werd besloten dat majoor Den Boer de eerste 500 meter uit de kust zou roeien. Het was die dag snikheet geweest, waardoor het zeewater sterk fosforiseerde. Bij elke slag van de riemen stegen uit het water lichtende bellen op. Vanaf de dijk werd een lichtkogel afgeschoten, mogelijk een signaal dat de Engelandvaarders waren opgemerkt. Daarom werd besloten de motor aan te zetten. Het was lichte maan, de dijk onttrok zich aan het oog. Eerder had de majoor, al roeiende, het aantal schepelingen geteld. Tot zijn verbazing waren er geen zes maar zeven man aan boord. De zevende man was Herman Corbière. Toen hij had geholpen de boot het water in te duwen, voelde hij op een gegeven moment geen grond meer onder de voeten. Louis Gerads, die vooraf wist dat dit zou gebeuren, trok Herman binnenboord. Door de consternatie bij het vertrek was het niemand opgevallen. Met een vaart van tien kilometer koerste de boot naar het westen. Het kompas werd alleen overdag gebruikt, 's nachts werd gevaren op de poolster. Voor het lozen van water was een vleugelpompje ingebouwd. Na een uur varen passeerde er een stoomschip dat op tien meter de Engelandvaarders passeerde zonder hen op te merken. Een trechter om de benzinetank bij te vullen was niet aan boord. Daarom moest elke keer de motor worden stopgezet. Op de helft van de afstand geloofde de motor het wel en weigerde verder dienst. Er was koelwater in een van de cilinders terecht gekomen. De problemen waren vanaf dat moment niet van de lucht. Uiteindelijk werd besloten bij toerbeurt te roeien en enige liters benzine te bewaren voor het geval dat werkelijk nodig zou zijn. Zesendertig uur na hun vertrek werden de uitgeputte mannen door een Engelse trawler aan boord genomen. Eten en drinken hadden zij sinds lang niet meer gehad en hun benen waren stijf geworden. Ten slotte werden ze in Lowestoft aan land gezet. Zoals alle andere Engelandvaarders werden ze in de Patriotic School in Londen verhoord waar zij belangrijke inlichtingen uit Nederland konden doorgeven zoals over de invasielichters die en masse werden gebouwd, het bestaan van de onderzeebootbasis in Rotterdam en de aanleg van enkele militaire vliegvelden. De vreugde van dr Sajet en zijn twee zoons over hun behouden aankomst werd overschaduwed door grote droefheid toen zij bij aankomst de rampzalige mededeling ontvingen, dat hun zoon en broer Daan, die met B. Tammes in augustus 1940 in Engeland was aangekomen, enige dagen voor de komst van zijn vader en broers met een vliegtuig was verongelukt. Zoon Jaap Sajet, ingedeeld bij de marine kwam op 4 oktober 1942 bij een auto-ongeval om het leven. Corbière en Gerads gingen voor een opleiding bij de Militaire Vliegdiens naar de Verenigde Staten. Louis keerde op 8 oktober 1943 niet terug van een vliegtocht boven vijandelijk gebied.

".....ziiieeng..., pleng..."

Het dak van de krakkemikkerige Japanse vrachtauto was door een kogel geraakt. Verbaasd keek ik naar het kleine gaatje in het dak van de cabine. Weer een ontmoeting met een wat werd genoemd een 'pelopper' een mij onbekend woord, maar wat ik wist van Nederlands-Indië, het meeste had ik pas de laatste weken gehoord. In Australië hadden ze me weinig verteld. Algemeenheden en dat werd aangevuld met wat ik op school had geleerd over Indië. Al meer dan 10 dagen na de aankomst van de "Van Heutz" hadden we de weg van Priok naar Kamp Tjideng gereden met afgedankte legervrachtwagens en oude Japanse vrachtauto's gevuld met broden, zakken rijst, blikken vlees, gedroogde aardappelen en eipoeder, bestemd voor de hongerige bewoners van het vrouwenkamp Tjideng. Van enige werkelijke organisatie was geen sprake geweest. De aankomst in Indië was één grote anti-climax. Van het schip werden we ingezet door een of andere schreeuwerige sergeant die zich voorstelde als de havenmeester van het KNIL. Er werd ons verteld dat hij de baas van de voedselconvooien was. Veel organisatietalent behalve veel schreeuwen scheen hij niet te bezitten. De eerste keer werden we beschoten halverwege de afstand. Deze keer viel het wel mee. Een enkel schot, in de verte een figuur in een zwart hemd die zich uit de voeten maakte in de sawah's langs de weg. Hij had in een boom gezeten. Sommige jongens werden boos en schoten hun jungle-carabijnen leeg. Als hun meerdere riep ik hen te stoppen met het schieten, volkomen zinloos. We stopten even toen er van de andere kant van de weg een jeep stopte. Een donkere man stapte uit. Ineens wist ik wie daar stond. Mijn goede vriend Julius Tahya. RMWO en geheim agent achter de Japanse linies tijdens de oorlog. Ik had met hem de hut gedeeld op de "Van Heutz". Wat een fantastische man. Die moed en die durf van hem is mij altijd bij gebleven. Ineens zag hij mij "Ha, die Henk" klonk het ineens. Ontmoeting op de weg van Priok naar Tjideng en Batavia. Herinneringen aan Camp Columbia, aan de boottocht naar Indië. De gesprekken tijdens de avonden. Zijn leven, het mijne, hoe verschillend onze achtergrond, maar hoe gelijk onze gevoelens en gedachten. De geschiedenis van de Molukken, de tradities en de trouw aan het Koninkrijk der Nederlanden. De armoede en de inzet van de Amboneze soldaten, en steeds weer die trouw aan het Koninkrijk. De godsdienst, de verhalen hierover, ik zal ze nooit vergeten. En nu hier op de weg, "Henk ik zie je nog wel". Even in het Engels "Keep smiling, man."

De schrik van de kogel was alweer verdwenen. We gingen weer op weg en kwamen in de vieze verwaarloosde benedenstad aan. Op naar Tjideng waar honderden vrouwen en kinderen wachtten op brood, rijst, vlees in blik, en

Toen Herman op 4 september met zijn vliegtuig boven Makassar vloog om daar medicamenten te droppen, verongelukte hij. Cees de Graaf kwam bij de geheime dienst. Majoor Den Boer, die voor geheime organisaties in Nederland naar Engeland was gegaan, had geen succes. Zijn ideaal: 'Nederland door Nederlanders bevrijd' werd in de verste verte niet verwezenlijkt. Tot grote droefheid zag de Nederlandse regering het grote belang van die organisaties niet in.

Paul van Beckum

Naar aanleiding van het artikel van Paul van Beckum in de Schakel van april 1998 ontving de redactie een brief van Engelandvaarder Henk Zeelenberg met de volgende inhoud:

"In de laatste Schakel betreffende de vlucht onder de trein naar Parijs. Ik ben namelijk één van de 2 vrienden en weet dus precies te vertellen hoe de situatie onder die trein was. Het was namelijk de Oriënt Express die dagelijks 's-morgens om ongeveer 6 uur uit Amsterdam vertrok, doch om de andere dag zat er een grote bak onder één van de wagons. De eerste keer stootten wij ons neus, doordat er geen bak te vinden was. Dat wist de persoon niet die ons daar mee heeft geholpen. Het was voor ons beiden niet moeilijk om in die bak te kruipen, omdat wij als brandwacht bij de spoorwegen werkten. Behalve dat Frans een opvallende figuur was met zijn vuurrode haren. De bak was ongeveer 8 meter lang en had een hoogte van 50 cm. Wij zaten met drie man aaneengesloten met de voeten naar achteren. Het waren wel spannende momenten bij de 2 grenzen, want dan werd alles gecontroleerd door de Duitsers. Wij konden de Duitsers zien, maar zij ons niet. Dus wij zijn door het oog van de naald gekropen. Betreffende de 5de regel van de volgende bladzijde staat dus dat wij uit elkaar geslagen zijn. Wij liepen met zijn vieren achter elkaar, ik liep achteraan. Na 30 kilometer passeerden wij een douanepost en ik werd gepakt, maar met een pakje sigaretten werd ik weer vrij gelaten. De andere 3 zijn van schrik weer terug gegaan. Ik ben toen alleen doorgegaan maat dat is weer een nieuw verhaal.

Frans Boluyt is weer in het burgerleven teruggekeerd als slager, wat ook zijn beroep was. Hopende u hiermee van dienst te zijn geweest met de meeste hoogachting."

H. Zeelenberg.

andere etenswaren voor hen van levensbelang. We hadden zelfs sigaretten, en deze keer een aantal kledingstukken bij ons.

Daartussen de ontmoeting van een Engelandvaarder en een Australië-vaarder. Een moedig man, voor zijn moed onderscheiden met de Militaire Willemsorde. Zijn gevaren waren duizend keer groter geweest dan voor die anderen die het ook gewaagd hadden en het er levend vanaf hadden gebracht.

Een ontmoeting

H.J.M.B

ADRESSENBESTAND

ADRESSENBESTAND
Stichting Genootschap Engelandvaarders

Aanvullingen en wijzigingen no. 10 op de adressenlijst van 15 februari 1996.

Overleden:

H. Buchsbaum	St. Jean-Cap Ferrat
L.D. Knappert	Seattle, USA
B. Lans	Citrus Heights, USA
F. Horn	Wassenaar, NL
P. Smits	Hoornsterzwaag, NL
L.E. van Holk	Doorn, NL

Verhuisd:

R.P. van Exter.	11 Place Communale,	Bus I B-1380 Lasne, (Ohain, B)
L.D.G. Krol	Van Venlo naar Geversstr. 15a	2341 CA Oegstgeest

Adreswijzigingen en correcties gaarne aan:

Mevr. M.E.F. Borel Rinkes	Cees Laseurlaan 279
	2597 GG Den Haag
	Tel./Fax (070) 324 04 47